

VERENIGING „oud harlingen”

Opggericht 8 november 1954

Aan het College van B & W
van de gemeente Harlingen
Postbus 10.000
8860 HA Harlingen

Betreft: aanvulling op onze reactie op de concept-Welstandsnota

Harlingen, 22 september 2015

Geacht college,

In het concept van de nieuwe Welstandsnota komt 'kleur' op bladzij 45 aan de orde. De 8 punten, die aan dit onderwerp worden besteed, zijn naar ons inzicht wat al te kort door de bocht en in tegenstelling tot grote andere delen van de nota niet of nauwelijks onderbouwd. In onze reactie van 15 september gaven we daarom aan over dit specifieke onderwerp nog een aanvulling te zullen leveren.

Origineel en origineel is twee

Bij het restaureren van een kerkorgel dringt zich vrijwel altijd de vraag op: naar welke eerdere 'versie' moet het instrument worden 'teruggerestaureerd'? In de loop der jaren hebben orgelbouwers met verschillende inzichten aan het instrument gesleuteld om het aan te passen aan de dan geldende mode in klankkleur of -hoogte. Registers zijn vervangen of verwijderd, andere zijn toegevoegd, en natuurlijk niet zonder reden. Wat is dan anno nu 'origineel' te noemen? Wat moet als uitgangspunt gelden?

Inzake kleur geldt hetzelfde. Net zoals bouwmaterialen en bouwstijlen hebben verf en kleurgebruik zich in de loop der eeuwen steeds ontwikkeld, door nieuwe opvattingen of door ontdekkingen van pigmenten of productieprocessen. Wat moet dan de koers zijn in de nieuwe Welstandsnota?

Ontwikkelingen in de tijd

Rond 1650 was het houtwerk in een gevel niet of nauwelijks geschilderd. De stad kreeg zijn kleur door de vele gevelstenen, zandsteenbanden, huistekens, uithangborden en gevelbekroningen. Kozijnen en deuren werden in de lijnolie of was gezet – de stad was dus behoorlijk 'bruin'. Gevels en zijgevels werden al wel gewit of geteerd, om het doorslaan van vocht tegen te gaan.

Verf was duur. Koningsblauw bijvoorbeeld heet niet voor niets zo: alleen koningen en prinses konden zich de blauwe kleurstof (van het gemalen gesteente *lapis lazuli*, uit Afghanistan) veroorloven: het was duurder dan goud. Pas in 1705 wordt het 'Berlijns blauw' ontwikkeld, wat een enorme verandering teweeg brengt op de kleurenkaart.

Zo waren er talloze veranderingen, zowel in in- als exterieurs, die het beeld telkens veranderden, bijvoorbeeld:

- Wat tijdens de barok zwaar was van pracht en praal wordt in de rococo-periode licht en sierlijk, met de daarbij passende, harmonische kleuren: lichtblauw, lichtgroen, parelgrijs, wit met goud en zachtlila voor het binnenhuis.
- Door de uitvinding van stopverf konden grotere ramen worden geplaatst dan eerst bij glas-in-lood mogelijk was, maar de stopverf moest wel afgedekt en beschermd worden met verf.
- De buitenverven die er dan zijn – rond 1750 – verkleuren sterk en verliezen hun glans snel, wat pas door de uitvinding van 'standolie' verandert: door de te gebruiken lijnolie eerst te koken wordt hij duurzamer.
- Het giftige en zeer sterk verkleurende 'loodwit' blijft ondanks deze eigenschappen jaren het witte pigment, tot er in 1820 'zinkwit' wordt gemaakt.

Zo is er een enorme reeks van architectuurstijlen en andere ontwikkelingen te noemen die het stadskleurbeeld voortdurend hebben doen veranderen. Het zou in het kader van de Welstandsnota te ver voeren om dit allemaal in detail door te spitten, maar duidelijk is hopelijk dat uit alle gebruikte schakeringen van de afgelopen 400 jaar een kleurgamma moet worden gekozen dat aansluit bij de stad, om een samenhangend kleurbeeld te bewaren.

Keuze Oud Harlingen

Gezien het voorgaande is elke keuze in kleurengamma's arbitrair. De vereniging Oud Harlingen heeft niettemin een voorkeur. Van 1850 tot 1900 bepaalt het neoclassicisme het kleurbeeld van het buitenschilderwerk: zandsteenkleuren, witten, hardsteengrijzen, zeer donkergroenen, zeer donkerblauwen, oker en sienna's. Dit is voor het Harlinger stadsbeeld een zeer belangrijke stijlperiode, omdat in deze tijd veel panden van een nieuwe gevel zijn voorzien.

De hierop volgende Jugendstilperiode heeft (behoudens wat tegelwerk) weinig kleursporen in onze stad nagelaten, terwijl de neorenaissance (1910) de stad juist weer wél beïnvloedde: denk aan baksteengevels met speksteenranden en banden, en versieringen zoals pinakels en toptegels.

Wat Oud Harlingen betreft blijft het rustige, evenwichtige kleurenpalet van het neoclassicisme en de neorenaissance daarom leidraad voor historisch kleurengebruik buiten. Dat vertaalt zich in de kleuren zoals hierna weergegeven. De essentie daarvan is dat ons kleurplan een grotere variëteit in kleuren op muren mogelijk maakt. Uiteindelijk blijft het natuurlijk de keus van de huiseigenaar, met advies van een schilder, om op grond van de wetmatigheden in de kleurenleer tot een stilistisch en esthetisch verantwoord geheel te komen, maar een stevig onderbouwd advies van de gemeente in deze kan wellicht helpen een samenhangend kleurbeeld in de stad te bewerkstelligen.

parelwit voor gehele muurvlakken

licht okergeel voor zandsteen banden

licht terra (sienna in subtiele variaties)
voor gehele muurvlakken

voor kozijnen, goten etc.

hardsteengrijs voor plinten, pilasters,
stoeppalen, vensterbanken

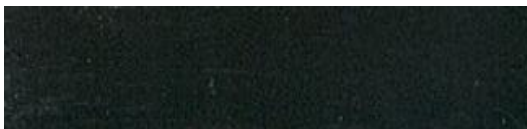
zandsteen donker (banden en randen)

Engels rood, voor de binnenkant van
(openstaande) luiken en deuren

incidenteel voor Friezen en banden

zeer donkergroen voor ramen en deuren

bordeauxrood voor ramen en deuren

Pruisisch blauw voor ramen en deuren

Eén aanvulling nog op het voorgaande: in onze ogen zou een zwarte teerleur altijd moeten mogen, althans op plekken waar die kleur historisch aanwezig is.

Op grond van het voorgaande is ons voorstel de mogelijkheden voor muurvlakken uit te breiden. Dat zal het beeld van de stad zeker beïnvloeden, want Harlingen telt behoorlijk veel geschilderde gevels.

Met vriendelijke groet,

A.F. Visser, voorzitter